

Քաղաքական ազատագրությունն ու կենցաղը խորհրդահայ վիպագրության մեջ. *Երկիր Նաիրի և Այրվող այգեստաններ*

Մատենագիտություն

Արխիվային նյութեր

1. ՀԱԱ, ֆ. 477, ց. 1, գ. 1, թթ. 108-152:
2. ԳԱԹ, Գուրգեն Մահարու ֆոնդ, թիվ 142:
3. Մատենադարան, Հովհաննիսյանի ֆոնդ, թղթ. 2442, վավ. 1ա:

Գրքեր

1. Աբեղյան, Մանուկ «Տաղաչափության զարգացումը Չարենցի և ուրիշների բանաստեղծության մեջ», *Երկեր*, հ. Ե (Երևան: ՀՍՍՀ ԳԱ, 1971), էջ 421-444:
2. Ա-Դո (Հովհաննես Տեր-Մարտիրոսյան), *Մեծ դէպքերը Վասպուրականում 1914-1915 թւականներին* (Երևան: Լոյս, 1917):
3. Ալեքսանդրյան, Արտաշես, *Պատանի Չարենցի հետ* (Երևան: Սովետական գրող, 1979):
4. Ալեքսանյան, Աշոտ, «Ե. Չարենցի «Երկիր Նաիրին» և եվրոպական վիպական ավանդույթը», ըստ՝ *Չարենցյան ընթերցումներ 10* (Երևան: ԵՊՀ, 2017), էջ 161-203:
5. Աղաբաբյան, Սուրեն, ««Երկիր Նաիրի» վեպը», ըստ՝ *Եղիշե Չարենցի ստեղծագործությունը. Հոդվածների ժողովածու* (Երևան: ՀՍՍՌ ԳԱ, 1957), էջ 82-143:
6. Աղաբաբյան, Սուրեն, *Եղիշե Չարենց*, գիրք առաջին (Երևան: ՀՍՍՀ ԳԱ, 1973):
7. Աղաբաբյան, Սուրեն, *Հայ սովետական գրականության պատմություն*, հ. 1 (Երևան: Հայկական ՍՍՀ ԳԱ, 1986):
8. Աճառյան, Հրաչյա *Տաճկահայոց հարցի պատմութիւնը (սկզբից մինչեւ 1915 թ.)* (Նոր-Նախիջեւան, Տպ. Աւագեանի, 1915):
9. Անանյան, Գառնիկ, *Հրապարակախոսություն և քննադատություն* (Երևան: ԵՊՀ, 1996), էջ 319-340:
10. Բողոսյան, Սիլվա, *Գուրգեն Մահարի* (Երևան: Հայկական ՍՍՀ ԳԱ, 1981):
11. Բողոսյան, Սիլվա, ««Երկիր Նաիրի» վեպի ժանրային բնույթը», ըստ՝ *Չարենցյան ընթերցումներ 5* (Երևան: ԵՊՀ, 1988), էջ 388-298:
12. Գասպարյան, Դավիթ, *Եղիշե Չարենցը և 1920-ական թվականների սովետահայ պրեզիան* (Երևան: ՀՍՍՀ ԳԱ, 1983), էջ 117-188:
13. Գասպարյան, Դավիթ, *Փակ դռների գաղտնիքը* (Երևան: Ապոլոն, 1994):
14. Գրիգորյան, Սեյրան, *Բանասիրություն և բանավեժ* (Երևան: Զանգակ-97, 2002), էջ 71-85:

15. Դանիելյան, Վահրամ, ««Երկիր Նաիրի» վեպի «Երկրորդ հրատարակության առթիվ» առաջաբանի հետքերով», ըստ՝ *Չարենցյան ընթերցումներ 10* (Երևան: ԵՊՀ, 2017), էջ 357-369:
16. Դաշտենց, Խաչիկ, *Խողեղան* (Երևան: Հայպետհրատ, 1956):
17. Դարբինեան, Արտակ, *Հայ ազատագրական շարժման օրերէն (Յուշեր 1890էն 1940)* (Փարիզ: Հայ ազգային հիմնադրամ, 1947):
18. Դարբինեան, Ռուբէն, *Բօլշեւիզմը եւ Հայաստանը* (Իզմիր: Սևան, 1922):
19. Դվոյան, Սիրանուշ, «Վաչե Սարգսյանի վերադարձը», ըստ՝ Վաչե Սարգսյան, *Ակեղղանա. Անկրկնելի պատմություն* (Երևան: Հովհաննիսյան ինստիտուտ, 2019), էջ 430-432:
20. Եազընճեան, Գևորգ, *Կարսի 1920 թ. անկման խորքային պատճառները* (Երևան: Հեղինակային, 2009):
21. Եղիազարյան, Ազատ, *Պատմության երգեհոնը* (Երևան: Տիգրան Մեծ, 2007):
22. *Եղիշե Չարենց 80. Տարեգրություն, մատենագիտություն, ասույթներ* (Երևան: Սովետական գրող, 1977):
23. *Եղիշե Չարենցի անձնական գրադարան. մատենագիտություն* (Երևան: Եղիշե Չարենցի տուն-թանգարան, 2022):
24. Երամյան, Համբարձում, *Յուշարձան Վան-Վասպուրականի*, Կ. Ա (Ալեքսանդրիա: Արամ Գասապյան, 1929):
25. Երամյան, Համբարձում, *Յուշարձան Վան-Վասպուրականի*, Կ. Բ (Ալեքսանդրիա: Արամ Ստեփանյան, 1929):
26. Զաքարյան, Ալմաստ, *Եղիշե Չարենց. Կյանքը, գործը, ժամանակը*, գիրք 1 (Երևան: ՀՀ ԳԱԱ, 1997):
27. Զոհրաբյան, Էդիկ, *Սովետական Ռուսաստանը և հայ-թուրքական հարաբերությունները 1920-ական թթ.* (Երևան: ԵՊՀ, 1979):
28. Զոհրաբյան, Էդիկ, *1920 թ. թուրք-հայկական պատերազմը և տերությունները* (Երևան: Ոսկան Երևանցի, 1997):
29. Թամրազյան, Հրանտ, *Եղիշե Չարենց* (Երևան: Սովետական գրող, 1981):
30. Թուրչյան, Հարություն, *Սարդարապատի հերոսամարտը* (Երևան: Հայաստան, 1965):
31. Կարապետյան, Հարություն, «Ռոմանելով Երկիր Նայիրին», ըստ՝ *Ինքնություն 1* (Երևան: Հունամիտար հետազոտությունների հայկական կենտրոն, 1995), էջ 154-163:
32. Կարինյան, Արտաշես, *Եղիշե Չարենց (հողվածներ, հուշեր)* (Երևան: ՀՍՍՀ ԳԱ, 1972):
33. Կիրակոսյան, Զոն, *Առաջին համաշխարհային պատերազմը և արևմտահայությունը* (Երևան: Հայաստան, 1965):
34. Հակոբյան, Վահագն, *Սոցիալ-դեմոկրատական բանվորական հայ կազմակերպության ձևավորումը և առաջին քայլերը* (Երևան, 2015):
35. Հակոբյան, Արարատ *Կարսի մարզ (գյուղացիության պատմության ուրվագծեր). 1878 -1917 թթ.* (Երևան: ճարտարագետ, 2000):
36. *Հայոց պատմություն*, Կ. 4, առաջին գիրք (Երևան: ՀՀ ԳԱԱ, 2010):
37. Հովհաննիսյան, Աշոտ, *Նալբանդյանը և նրա ժամանակը*, Կ.1 (Երևան: Հայպետհրատ, 1955):

38. Հովհաննիսյան, Աշոտ, *Նալբանդյանը և նրա ժամանակը*, հ. 2 (Երևան: Հայպետհրատ, 1956):
39. Հովհաննիսյան, Աշոտ, *Իսրայել Օրին և հայ ազատագրական գաղափարը / Israel Ory und die Armenische Befreiungsidee* (Երևան: Հովհաննիսյան ինստիտուտ, 2016):
40. Հովհաննիսյան, Ռաֆիկ, *Արևմտահայ ազգային-ազատագրական շարժումները և Կարինի «Պաշտպան հայրենյաց» կազմակերպությունը* (Երևան: Հայկական ՍՍՌ ԳԱ, 1965):
41. *Հուշեր Եղիշե Չարենցի մասին*, գիրք 2 (Երևան: Սովետական գրող, 1986):
42. Ղորղանյան, Ստեփան, *Կարսի մարզը Հայաստանի Հանրապետության կազմում (1919 Ապրիլ – 1920 Հոկտեմբեր). Կարսի նահանգապետ Ստեփան Ղորղանեանի յուշերը*, Վլ. Յարութիւնեան (աշխ.) (Երևան: Հեղ. հրատ., 2018):
43. Մահարի, Գուրգեն, *Այրվող այգեստաններ* (Երևան: Ապոլոն, 2004):
44. Մահարի, Գուրգեն, *Երկերի ժողովածու*, հ. 4 (Երևան: Հայաստան, 1979):
45. Մահարի, Գուրգեն, *Երկերի լիակատար ժողովածու*, հ. 1 (Երևան: Անտարես, 2013):
46. Մահարի, Գուրգեն, *Երկերի լիակատար ժողովածու*, հ. 4 (Երևան: Անտարես, 2015):
47. Մահարի, Գուրգեն, *Երկերի լիակատար ժողովածու*, հ. 6 (Երևան: Անտարես, 2015):
48. Մահարի, Գուրգեն, *Երկերի լիակատար ժողովածու*, հ. 9 (Երևան: Անտարես, 2016):
49. Մահարի, Գուրգեն, *Երկերի լիակատար ժողովածու*, հ. 11 (Երևան: Անտարես, 2017):
50. Մահարի, Գուրգեն, *Երկերի լիակատար ժողովածու*, հ. 15 (1) (Երևան: Անտարես, 2022):
51. Մահարի, Գուրգեն, *Երկերի լիակատար ժողովածու*, հ. 15 (2) (Երևան: Անտարես, 2022):
52. Մալխասյան, Միքայել, *Կարսի մարզի բնակչությունը* (Երևան: ԵՊՀ, 2015):
53. Մալխասյանց, Ստեփան, *Հայերեն բացատրական բառարան* (Երևան: Հայկական ՍՍՌ Պետական հրատարակչություն, 1944):
54. Մատթեոսեան, Վարդան, ««Երկիր Նախրի»՝ Կարսի անկումի սուգը», *Գրական-բանասիրական ուսումնասիրություններ* (Անթիլիաս: Գեորգ Մելիտինեցի գրական մրցանակի հրատ. թիւ 70, 2009), էջ 104-127:
55. Մուրադյան, Սամվել, «Ինքնակերպավորված Չարենցը «Երկիր Նախրի» վեպում և Կարսի անկումը նրա հայացքով», ըստ՝ *Չարենցյան ընթերցումներ 10* (Երևան: ԵՊՀ, 2017), էջ 53-91:
56. *Յուշեր Արմենակ Եկարեանի* (Կահիրե: Նոր աստղ, 1947):
57. Ներսեսյան, Նորա Ն., *Որբաքաղաքը. Նպաստամատույց աշխատողներ, կոմիսարներ և «Նոր Հայաստանը կառուցողներ».* Ալեքսանդրապոլ / *Լենինական. 1919-1931*, Հասմիկ Հարությունյան (թրգմ.) (Երևան: Հովհաննիսյան ինստիտուտ, 2018):

58. Նշանեան, Սարկ, *Պատկեր, պատում, պատմութիւն*, հ. 1 (Երևան: Ակտուալ արվեստ. Հովհաննիսյան ինստիտուտ, 2015):
59. Նշանեան, Սարկ, *Պատկեր, պատում, պատմութիւն*, հ. 2 (Երևան: Ակտուալ արվեստ. Հովհաննիսյան ինստիտուտ, 2016):
60. Սարգսյան, Կորիճ, *Հայաստանը համաշխարհային հեղափոխության արևելյան խաչմերուկում (ինչպե՞ս կործանվեց հայաստանի հանրապետությունը)* (Երևան: 2006):
61. Շահինեան, Գրիգոր, *Գուրգէն Մահարի վաթսունի հանգրուանին* (Բեյրութ: Մշակ, 1964):
62. Շահնազարյան, Իրինա, «Արվեստ և քաղաքականություն. Չարենցի և Հովհաննիսյանի միջև 1920-ականների մի բանավեճի շուրջ», ըստ՝ *Չարենցը և իր ժամանակաշրջանը* (գիտաժողովի նյութեր) (Երևան: Ե. Չարենցի տուն-թանգարան, 2019), էջ 107-119:
63. Շահնուր, Շահան, *Նամականի*, հ. 2, Գրիգոր Քեոսեյան (խմբ.) (Մայրենի, 2004):
64. Ոսկանյան, Աշոտ, *Չարենցի ժամանակը (ոգու մասին)* (Երևան: Փրինթինֆո-Ակտուալ արվեստ, 2017):
65. Չարենց, Եղիշե, *Երկերի ժողովածու*, հ. 2 (Երևան: ՀՍՍՀ ԳԱ, 1963):
66. Չարենց, Եղիշե, *Երկերի ժողովածու*, հ. 5 (Երևան: ՀՍՍՌ ԳԱ, 1966):
67. Չարենց, Եղիշե, *Երկերի ժողովածու*, հ. 6 (Երևան: ՀՍՍՀ ԳԱ, 1967):
68. Պըլտեան, Գրիգոր, *Հայկական ֆուտուրիզմ* (Երևան: Սարգիս Խաչենց-Փրինթինֆո, 2009):
69. Պողոսյան, Արտաշես, *Սոցիալ-տնտեսական հարաբերությունները Կարսի մարզում. 1878-1920* (Երևան: Հայաստանի պետական հրատարակչություն, 1961):
70. Ռուբեն, *Հայ յեղափոխականի մը յիշատակները*, հատոր Ա (Լոս Անջելես: Հորիզոն, 1952):
71. Ցետկին, Կլարա, *Հիշողություններ Լենինի մասին* (Երևան: Հայպետհրատ, 1955):
72. Փազազեան, Վահան, *Իմ յուշերը*, հ.1 (Բոստոն: Հայրենիք, 1950):
73. Փազազեան, Վահան, *Իմ յուշերը*, հ. 2 (Բոստոն: Համազգային, 1952):
74. Փազազեան, Վահան, *Իմ յուշերը*, հ.1 (Կահիրե: Հուսաբեր, 195տ):
75. Փափազյան, Վրթանես, *Երկերի ժողովածու*, հ. 5 (Երևան: Հայպետհրատ, 1959):
76. Քալանթարյան, Ժենյա, «Չարենցի «Երկիր Նաիրի» երկի առանձնահատկությունները», ըստ՝ *Չարենցյան ընթերցումներ 1* (Երևան: ԵՊՀ, 1973), էջ 129:
77. Քալանթարյան, Ժենյա, *Եղիշե Չարենց* (Երևան: ԵՊՀ, 2012):
78. Abrahamayan, Levon, *Armenian Identity in a Changing World* (Costa Mesa, Mazda, 2006):
79. Anderson, Benedict, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (London, New York: Verso, 2006):
80. Armstrong, Nancy, *Desire and Domestic Fiction. A Political History of the Novel* (New York, Oxford: Oxford University Press, 1987):

81. Barsoumian, Hagop, «The Eastern Question and the Tanzimat Era», ըստ` *Armenian People from Ancient to Modern Times*, Richard G. Hovannisian (խմբ.), հ. 2 (New York: St. Martin's Press, 1997), էջ 175-202:
82. Boym, Svetlana, *Death in Quotation Marks* (London: Harvard University, 1991):
83. Dvovyan, Siranush, «Representation of Loss in French-Armenian Diaspora Literature», ըստ` *Critical Approaches to Armenian Identity in the 21st Century: Vulnerability, Resilience and Transformation* (Istanbul: Hrand Dink Foundation, 2021), էջ 248-256:
84. Eagleton, Terry, *Literary Theory: An Introduction* (Oxford: University of Minnesota Press, 2005):
85. Eagleton, Terry, *Marxism and Literary Criticism* (London: Routledge, 2002):
86. Geuss, Raymond, *History and Illusion in Politics* (Cambridge University Press, 2001):
87. Geuss, Raymond, *Politics and the Imagination* (Princeton University Press, 2010):
88. Hovannisian, Richard G., *Armenia on the Road to Independence* (Berkeley: University of California Press, 1967):
89. Hovannisian, Richard G., *The Republic of Armenia. The First Year, 1918-1919*, հ. 1 (Berkeley: University of California Press, 1971):
90. Hovannisian, Richard G., *The Republic of Armenia. From Versailles to London, 1919-1920*, հ. 2 (Berkeley: University of California Press, 1982):
91. Hovannisian, Richard G., *The Republic of Armenia. From London to Sèvres to London, February-August 1920*, հ. 3 (Berkeley: University of California Press, 1996):
92. Hovannisian, Richard G., *The Republic of Armenia. Between Crescent and Sickle: Partition and Sovietization*, հ. 4 (Berkeley: University of California Press, 1996):
93. Lukács, Georg, *The Theory of the Novel. A Historico-philosophical Essay on the Forms of Great Epic Literature*, Anna Bostock (թրգմ.) (London: Merlin Press, 1971):
94. Nichanian, Marc, «The Flames of Van», ըստ` Richard G. Hovannisian (խմբ.), *Armenian Van/Vaspurakan* (California: Mazda Paublisher, 2000), էջ 259-296:
95. Nichanian, Marc, *Writers of Disaster. Armenian Literature in the Twentieth Century, The National Revolution*, հ. 1 (Princeton լLondon, Gomidas Institute, 2002):
96. Peroomian, Rubina, «Kars in the Armenian Liberation Movement», ըստ` Richard G. Hovannisian (խմբ.), *Armenian Kars and Ani* (California: Mazda Paublisher, 2011), էջ 245-272:
97. Tölölyan, Khachig, «Terrorism in Modern Armenian Political Culture», ըստ` Leonard Weinberg (խմբ.), *Political Parties and Terrorist Groups* (Frank Cass, 1992), էջ 8-23:

98. Walker, Christopher, «Kars in the Russo-Turkish Wars of the Nineteenth Century», ըստ` Richard G. Hovannisian (խմբ.), *Armenian Kars and Ani* (California: Mazda Paublisher, 2011), էջ 207-222:
99. Бахтин, Михаил, *Проблемы творчество Достоевского* (Ленинград: Прибой, 1929):
100. Бахтин, Михаил, *Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и ренессанса* (Москва: Художественная литература, 1965):
101. Бахтин, Михаил, *Эпос и роман. Сборник* (Санкт-Петербург: Азбука, 2000):
102. Бахтин, Михаил, *Проблемы поэтики Достоевского, Работы 1960—1970 гг.*, ըստ` *Собрание сочинений*, հ. 6 (Москва: Русские словари, Языки славянской культуры, 2002):
103. Григорян, Арам, «Идентификация национального сознания и армянская литература XX века», *ըստ` Ինքնություն 1* (Երևան: Հունանիտաթ հետազոտությունների հայկական կենտրոն, 1995), էջ 164-172:
104. Лотман, Юрий, Успенский, Борис, «Миф-имя-культура», ըստ` Юрий Лотман, *Избранные статьи в трех томах, Статьи по семиотике и топологии культуры*, հ. 1 (Таллин: Александра, 1992):
105. Мелетинский, Елеазар, *Поэтика мифа* (Москва: Наука, 1976):
106. Рикёр, Поль, *Время и рассказ*, Т.В. Славко (թրգմ.), հ. 1, (Москва-Санкт-Петербург: СЕУ, 2000); հ. 2 (Москва-Санкт-Петербург: СЕУ, 2000):
107. Рикёр, Поль, *Память, история, забвение*, И. И. Блауберг, И. С. Вдовина, О. И. Мачулъская, Г. М. Тавризян (թրգմ.) (Москва: Издательство гуманитарной литературы, 2004):
108. Шагинян, Мариетта, «Предисловие редактора», ըստ` Егише Чаренц, *Страна Наири*, թրգմ. Л. Хачатрянц (Москва-Ленинград: Государственное издательство, 1926), էջ 3-6:
109. Шагинян, Мариетта, «Страна Наири», ըստ` Егише Чаренц, *Страна Наири* (Ереван: Айпетрат, 1960), էջ 3-6:
110. Ricœur, Paul, *La mémoire, l'histoire, l'oubli* (Paris: Seuil, 2000):
111. Ricœur, Paul, *Temps et récit*, հ. 1 (Paris: Le Seul, 1983):
112. Ricœur, Paul, *Temps et récit*, հ. 2 (Paris: Le Seul, 1984):

Հոդվածներ

1. Ալազան, Վահրամ, «Տարօրինակ տարեգրություն», *Սովետական գրականություն*, 1960, թիվ 9, էջ 115-138:
2. Աղաբաբյան, Սուրեն, «Ժողովրդի հերոսական ոգու կանչը», *Սովետական գրականություն*, 1962, թիվ 10, էջ 122-140:
3. Աղաբաբյան, Սուրեն, «Կյանքի և պատմության ուղիներում», *Սովետական գրականություն*, 1963, թիվ 6, էջ 90-107:
4. Աղաբաբյան, Սուրեն, «Կյանքի և պատմության ուղիներում», *Սովետական գրականություն*, 1963, թիվ 7, էջ 114-129:

5. Աղաբաբյան, Սուրեն, «Վիպասքի նոր տարբերակը», *Գրական թերթ*, 29 օգոստոսի 1980 թ.:
6. Աճենյան, Գեորգ, «Ազատութիւնը որպէս բռնութիւն. Գուրգէն Մահարիի «Այրուող այգեստաններու» առիթով», *Սփյուռք*, 27 օգոստոսի 1967 թ.:
7. Անանյան, Գառնիկ, «Դարձյալ «Այրվող այգեստանների» մասին», *Վարուժան*, մայիս-հունիս 1994 թ.:
8. Արամ, «Յուշեր», *Հայրենիք*, 1922, թիվ 2, էջ 24-31; 1923, թիվ 3, էջ 49-57; թիվ 4, էջ 81-89; թիվ 5, էջ 78-89; թիվ 6, էջ 77-89; թիվ 7, էջ 186-201; թիվ 9, էջ 83-93; թիվ 10, էջ 127-137; թիվ 11, էջ 119-136; թիվ 12, էջ 102-127:
9. Արզումանյան, Սևակ, «Դրական հերոսի պրոբլեմը», *Սովետական գրականություն*, 1959, թիվ 9, էջ 107-119:
10. Արզումանյան, Սևակ, «Վեպը կյանքի խտացված պատկերն է», *Սովետական գրականություն*, 1960, թիվ 7, էջ 144-160
11. Գալստյան, Աննա, «Ադո Ադոյանի որբական կոմունիզմը», *Հայկական արդիությունների ուսումնասիրման նախագիծ*, <https://bit.ly/3iiuRKM>, այց` 10 օգոստոսի 2022 թ.:
12. «Գրողի եւ գրականագետի նամակագրութիւնը», *Բազմավէպ*, 2005, թիվ 1-4, էջ 22-25:
13. Գրիգորյան, Աշոտ, «Ժան-ժակ Ռուսոն և նոր «բարոյական կյանքի» հույսերն ու տագնապները. Միքայել Նալբանդյան և Հովհաննես Չամուռճյան», *Հայկական արդիությունների ուսումնասիրման նախագիծ*, <https://bit.ly/3VTVsv3>, այց` 12 դեկտեմբերի 2022 թ.:
14. Գրիգորյան, Սեյրան, «Պատեհապաշտ մահարիպաշտություն», *Վարուժան*, մարտ-ապրիլ 1994 թ.:
15. Դանիելյան, Վահրամ, «Չանձրույթը որպէս կարսյան կեցության մետաֆոր ըստ Եղիշե Չարենցի և Օրհան Փամուկի վեպերի», <https://bit.ly/3Xb5b0Z>, այց` 23 դեկտեմբերի 2021 թ.:
16. Դարբինյան, Ռուբեն, «Հայ քաղաքական մտքի դեգերումները», *Հայրենիք*, 1922, թիվ 1, էջ 54-64, թիվ 2, էջ 55-64, 1923, թիվ 4, էջ 89-96, թիվ 5, էջ 89-95, թիվ 6, էջ 89-96, թիվ 7, էջ 201-208, թիվ 8, էջ 123-128, թիվ 9, էջ 121-128, թիվ 10, 137-144, թիվ 11, էջ 137-144, թիվ 12, էջ 137-144:
17. «Դեկլարացիա երեքի», *Խորհրդային Հայաստան*, 6 հունիսի 1922 թ.:
18. Ջաքարյան, Ալմաստ, «Մեր ասպետական, մեր հրաշագործ Գուրգէն Մահարի», *Հայաստանի հանարապետություն*, 31 հուլիսի 1993 թ.:
19. Թիւթիւնճեան, Խոսրով, ««Այրուող այգեստաններ» (Գուրգէն Մահարի)», *Նայիրի*, 28 մայիսի, էջ 2-3; 25 հունիսի, էջ 2-3; 2 հուլիսի 1967 թ., էջ 2-3:
20. Թոփչյան, Էդուարդ, «Գրականությունը և արդի կյանքը», *Սովետական գրականություն*, 1964, թիվ 4, էջ 121-145:
21. Թուրշյան, Հարություն ««Երկիր Նաիրիի» երկու կերպարի նախատիպերը», *Սովետական գրականություն*, 1967, թիվ 9, էջ 46-48:
22. «Ժողովրդին ծառայելը սովետական գրողների բարձր կոչումն է. ընկեր Ն. Ս. Խրուշչովի ճառը գրողների երրորդ համագումարում. 1959 թվականի մայիսի 22-ին», *Սովետական գրականություն*, թիվ 6, 1959, էջ 7-25:

23. Իշխանյան, Ռաֆայել, «Ուտքո գգույշ դիր հողին», *Հայաստանի Հանրապետություն*, 8 հունիսի 1994 թ.:
24. Իշխանյան, Ռաֆայել, «Հանդուրժողականություն, թե՞ ամբողջատիրություն», *Հայաստանի հանրապետություն*, 16 օգոստոսի 1994 թ.:
25. Լալայեան, Երվանդ, «Գերդաստանի անդամների իրաւաբանական յարաբերութիւնը», *Ազգագրական հանդէս*, 1896, թիվ Ա, էջ 289-296:
26. Լալայեան, Երվանդ, «Վան, Տոսպ և Հայոց ձոր. մարդաբանական համառօտ տեղեկութիւններ», *Ազգագրական հանդէս*, 1910, գիրք XX, թիվ 2, 117-196:
27. «Լենինի նամակը Ադրբեջանի, Հայաստանի, Դաղստանի եւ Լեռնականների ընկ. կոմունիստներին», *Կոմունիստ*, 10 մայիսի 1921 թ.:
28. «Խմբագրական. Գրողի սրբազան պարտականությունը», *Սովետական գրականություն*, 1963, թիվ 4, էջ 114-120:
29. «Խմբագրության կողմից», *Նորք*, 1922, թիվ 1, էջ 5-6:
30. Կարինյան, Արտաշես, «Վտանգավոր սայթաքում («Ռոմանս անսեր» Յեղիշե Չարենցի. Մոսկվա 1922)», *Պայքար*, 7 փետրվարի 1923 թ.:
31. Կարինյան, Արտաշես, «Պրոլետարական գրականության մասին», *Պայքար*, 16 ապրիլի 1923 թ.:
32. Կարինյան, Արտաշես, «Չարենցը. Պրոզան», *Խորհրդային Հայաստան*, 30 օգոստոսի 1925 թ.:
33. Հախվերդյան, Լևոն, «Արդիականը և՛ թեմա է, և՛ ոճ», *Սովետական գրականություն*, 1960, թիվ 8, էջ 117-133:
34. Հախվերդյան, Լևոն, «Մահարու գրական դրաման», *Գրական թերթ*, 12 նոյեմբերի 1993 թ.:
35. Հախվերդյան, Տիգրան, «Ի պաշտպանություն «չորրորդ աստիճանի հոտենտոտի»», *Խորհրդային Հայաստան*, 27 հունիսի 1922 թ.:
36. Հակոբյան, Արարատ, «Կարսի մարզի գյուղացիական շարժումների պատմությունից (XX դարի սկզբներին)», *Բանբեր Երևանի համալսարանի*, 1977, թիվ 2, էջ 228-235:
37. «ՀՍԳ Միության քարտուղարությունում», *Գրական թերթ*, 19 մայիսի 1967 թ.:
38. Հովհաննիսյան, Աշոտ, «Դաշնակցութեան իդեոլոգիայի ընթացիկ կուրսը», *Նորք*, 1923, թիվ 3, էջ 163-186:
39. Հովհաննիսյան, Աշոտ, «80-ական թվականների առաջին կեսի արևելահայ ազգային նարոդնիկական խմբակները», *Բանբեր Հայաստանի արխիվների*, 1968, թիվ 2, էջ 127-146:
40. Հովհաննիսյան, Աշոտ, «Հնչակյանների կազմավորման գաղափարական արմատները», *Պատմա-բանասիրական հանդէս*, 1968, թիվ 2, էջ 17-39:
41. Հովհաննիսյան, Աշոտ, «Արևելահայ լիբերալիզմի և նարոդնիկության ներհակությունները ինսուրնական թվականների սկզբին», *Բանբեր Հայաստանի արխիվների*, 1969, թիվ 2, էջ 63-81:
42. Մահարի, Գուրգեն, «Մեծ որբերու հարցը», *Ժողովուրդ*, 13 նոյեմբերի 1918, էջ 31:
43. Մահարի, Գուրգեն, «Անհետացած ոստանը», *Վերելք*, 1933, թիվ 2-3, էջ 92-106; թիվ 4, էջ 3-14; թիվ 5, էջ 3-9:

44. Սահարի, Գուրգեն, «Բալլադ կատվի մասին», *Սովետական գրականություն*, 1964, թիվ 1, էջ 57:
45. «Սահարու ներկայությունը», *Գրական թերթ*, 17 սեպտեմբերի 1993 թ.:
46. Մարտունի, Ալեքսանդր, «Պրոլետարական գրականության նվիրված «Մուրճ» ամսագրի N1-ի առթիվ», *Խորհրդային Հայաստան*, 1, 2 դեկտեմբերի 1922 թ.:
47. Մխիթարյան, Արտաշես, «Գրականության գաղափարայնության հարցի շուրջ», *Սովետական գրականություն*, 1964, թիվ 7, էջ 105-116:
48. Մխիթարյան, Մարգո, «Գրողը և պատմական ճշմարտությունը», *Լրաբեր հասարակական գիտությունների*, 1967, թիվ 10, էջ:
49. «(*)Նայիրի», *Նայիրի*, 2 հունիսի 1967, էջ 3:
50. Նավասարդյան, Վահան, «Ընկերվարական վարդապետությունը եւ Հ.Յ դաշնակցությունը», *Հայրենիք*, 1923, թիվ 4, էջ 51-62:
51. Նշանեան, Մարկ, «Չարենց եւ յեղափոխությունը», *Կամ*, 2005, թիվ 6, էջ 79-123:
52. Շահինեան, Գրիգոր, ««Երկիր Նայիրի», «Կետրես», «Այրուող այգեստաններ»», *Ահեկան*, թիվ 2, 1968, էջ 21-28:
53. Շահնազարյան, Իրինա, «Հարատևող հնի և հավակնոտ նորի միջև. կենցաղի ու արվեստի արդիականացման փորձը 1920-ականների առաջին կեսին», *Հայկական արդիությունների ուսումնասիրման նախագիծ*, <https://bit.ly/3Zb7cMF>, այց՝ 10 դեկտեմբերի 2022:
54. Շանթ, Լևոն, «Ի՞նչ է ազգությունը», *Հայրենիք*, 1922, թիվ 2, էջ 13-22, 1923; թիվ 4, էջ 62-89:
55. Չարենց, Եղիշե, «Արդի ռուսական պոեզիան», *Պայքար*, 16 ապրիլի 1923 թ.:
56. Սանուկեան, Խաչիկ, «Հայ ընտանեկան պաշտամունքը (Տեսություն հայ սովորութեան իրաւունքից)», *Ազգագրական հանդես*, 1904, Գիրք XII, էջ 203-234:
57. Սանուկեան, Խաչիկ, «Հայոց ժառանգական իրաւունքը (Տեսություն հայ սովորութեան իրաւունքից)», *Ազգագրական հանդես*, 1907, Գիրք XV, էջ 68-84, Գիրք XVI, էջ 117-129:
58. Սանուկեան, Խաչիկ, «Հայ նահապետական գերդաստանը (Տեսություն հայ սովորութեան իրաւունքից)», *Արարատ*, 1908, ԽԱ տարի, համար Բ, էջ 172-182; ԽԱ տարի, համար Գ, էջ 263-275; ԽԱ տարի, համար Դ, էջ 396-407; ԽԱ տարի, համար Ե-Ը, էջ 633-649; ԽԱ տարի, համար Թ, էջ 764-780:
59. Սանուկեան, Խաչիկ, «Մայրական իրաւունքը (Տեսություն հայ սովորութեան իրաւունքից)», *Ազգագրական հանդես*, 1908, Գիրք XVII, էջ 127-141; 1908, Գիրք XVIII, էջ 60-90; 1910, Գիրք XIX, էջ 36-58:
60. Սևակ, Պարույր, «Դիմանկարի փոխարեն», *Գրական թերթ*, 21 նոյեմբերի 1969 թ.:
61. Վրացյան, Սիմոն, «Հայաստանի հանրապետությունը», *Հայրենիք*, 1922, թիվ 1, էջ 43-54; թիվ 2, էջ 45-55:
62. Տիմուս, «Յեղիշե Չարենցի դասախոսությունը (Ռուսական արդի պոեզիան)», *Խորհրդային Հայաստան*, 13 ապրիլի 1923 թ.:

63. Տրոցկիյ, «Պոեզիայի ձևական շկոլան յեվ մարքսիզմը», *Պայքար*, 1923, թիվ 12-13, էջ 14-17:
64. Փափազյան, Վահան, «Անցած օրերից», *Հայրենիք*, 1924, թիվ 10, էջ 100-119:
65. Փափազյան, Վրթանես, «Իրաւարանական սովորութիւններ», *Ազգագրական հանդէս*, 1889, թիվ Դ, II, էջ 253-26:
66. Քաջազնունի, Հովհաննես «Ազգ և հայրենիք», *Հայրենիք*, 1923, թիվ 7, էջ 83-102; թիվ 8, էջ 56-64; թիվ 9, էջ 69-83; թիվ 11, էջ 79-96; թիվ 12, էջ 63-79; 1924, թիվ 3, էջ 100-114:
67. Доклад Первого секретаря ЦК КПСС тов. Хрущева Н.С. XX съезду Коммунистической партии Советского Союза 25 февраля 1956 года, առցանց՝ <https://bit.ly/3luGMPN>, այց՝ 12 դեկտեմբերի 2022:

Բանախոսություններ

1. Ազատյան, Վարդան, ««Ծնողազուրկ ծննդից հետո»․ Որբություն, քաղաքականություն, արվեստ» բանախոսությունը, <https://bit.ly/3ikEf0a>, այց՝ 10 դեկտեմբերի 2022:
2. Դվոյան, Սիրանուշ, «Մտավորական փորձառություն և մտավորական պատմություն», *Բուն*, <https://bit.ly/3w2ODwV>, այց՝ 12 դեկտեմբերի 2022:
3. «Հայկական ազգ-պետություն, թե՞ ընտանիք-պետություն», <https://bit.ly/3QkWUW1>, այց՝ 12 դեկտեմբերի 2022 թ.: